

Lis Bomhoff: Flammen og Citronen.

Min mand og jeg blev tidligt involveret i illegalt arbejde. Vort hjem blev allerede i 1941 udset til at være et ideelt mødested, tilbagetrukket fra en stille vej, og med baghaven direkte op til Jægersborg Hegn, kunne man gøre sig usynlig, hvis faren truede. Vi klippede trådhegnet op, så hurtig flugt var mulig. Vi fik det ikke i brud, men det var godt at have.

Årene gik. Oplevelserne var mange, møder blev holdt, og under Folkestrejken i august blev der sovet både ude og inde. Det var farligt, men en stor oplevelse, at have så mange illegale venner samlet på en gang. Vi var glade, tænkte mange tanker – vi så fremad.

En regnfuld dag i marts 1944 kom Flammen til, os. Inden da havde han boet hos Lisa og Erik (Poulsen) i Snekkersten. Såret var han ”gemt væk”, men hans skjul var i fare for alle parter, derfor måtte han flytte.

En af Holger Danskes første stiftere var overbetjent O. B. Bertelsen, kriminalpolitiet på Frederiksberg. Han bragte flammen med ordene: ”Her er drengen, han søger et nyt hjem”, og det fik han. Vi havde fået en søn i huset. Han faldt hurtigt til. Han var nem at omgås, og han blev et både spændende og berigende bekendtskab. Han var enestående. Som en lille hund sporede han os, når han af og til fandt hjemmet tomt, fordi vi havde fået et vink om at forlade det et par dage. Han fandt os altid. I fremmede huse og lejligheder.

August 1944

Min mands hjem på Harsdorffsvej 9, Frederiksberg lå – som vores – tilbagetrukket fra vejen. Det var et rummeligt hus og et godt mødested. Min svigerfar boede der alene hele sommeren, min svigermor var på landet. Sidst i august bad min svigerfar, om vi ville flytte lidt ind hos ham. Han trængte til hjælp, ordentlig mad, og en kone i huset, som han udtrykte det. Mange møder fandt sted – hver passede sit – også den 4. september.

Ingen anede uråd. Vi overlod huset til mødedeltagerne, men en razzia på ”kontoret i Bredgade” havde afsløret flere telefonnumre, også til Harsdorffsvej. Det var en let sag for Gestapo at finde frem. Det skete om formiddagen. Flere blev sårede, også ”O.B.”. Han flygtede ud af et vindue på første sal. Yderligere beskudt forcerede han et plankeværk og kom ud på Thorvaldsens vej. Her ”lånte” han en cykel og slap bort. Da ingen af os var til stede under disse begivenheder, er det ”O.B.”, der som ven af huset beretter dette. Det er stadig den 4. september. Min svigermor er et par dage før kommet hjem fra ferie, intetanende om, hvad vi havde foretaget hele sommeren. Om morgenen havde hun været ude at ride, og vendte hjem – efter de voldsomme begivenheder – men med Gestapo i huset.

Chokeret og uskyldig blev hun, som gidsel for os, ført til Vestre fængsel. Natten mellem den 4. og 5. september blev villaen sprængt i luften, hvorunder min mands onkel omkom. Siden genså vi ikke Harsdorffsvej. Nu var vi på flugt og eftersøgt.

Flere begivenheder fulgte, og i dagene op til 19. september boede vi i et sommerhus i Rågeleje sammen med Flammen, Citronen og andre.

Om morgenen den 19. september kørte Citronen og min mand til København. Citronen iført en lånt politiuniform (i en af politiets biler). De var uvidende om, at Gestapo netop den dag arresterede det danske politi. I Nørre Allé blev de stoppet og ført ind i en skolegård. (Citronen havde længe ligesom Flammen været stærkt eftersøgt, men tyskerne vidste ikke, at de nu havde Citronen i deres magt. Stillet op ad muren med to bevæbnede tyskere foran sig fattede Citronen en plan. Som den vennernes ven og beskytter han altid var, hviskede han til min mand: ”Jeg forsøger at flygte, så løb”. Han sprang op på en skraldespand for at forcere muren. Tyskerne skød, og Citronen falder om.

Ophidsede ænser de nu kun ham. Min mand flygter og uskadt hopper han på en sporvogn., der kører forbi alléen.

Citronen er såret, men nu sker der noget. Han er ved bevidsthed og bliver anbragt i en tilfældig ambulance, der kommer forbi. Anbragt på båren ser han gennem glasruden chaufføren. Det er en ven, vores trofaste Kisling, der sidder ved rattet. ”Kis” genkender ”politimanden”, men det bliver Citronen selv, der lynhurtigt fatter en plan. Her må jeg indskyde, at Citronen altid gik med lange støvler – under sine lange bukser. I støvleskaftet sad en lille pistol. Han kaldte det sit dobbelte beredskab.

På et klapsæde sidder den bevæbnede tysker med ryggen mod chaufføren. Tyskeren må væk. Nu begynder Citronen at jamre højt: ”Wasser, wasser”. Tyskeren reagerer. Han beder chaufføren om at stoppe ved et apotek og hente vand. I samme øjeblik ”Kis” forlader sin plads, skyder Citronen. Tyskeren. Nu kunne Citronen gøre det uden at ramme Kis. Derefter gik turen til Kommunehospitalet, hvor han kom i kendte gode hænder. Fra hans sygeseng i skjulet hos Strøm Teisen i villaen på Jægersborg allé har Jørgen (som han hed) fortalt mig dette.

Livet gik videre, det blev oktober.

Vi boede nu i et hus i Tisvilde. Inaktive efter begivenhederne den 19. September. Citronens tilstand bekymrede os, vi var blevet anspændte og forsigtige. Flammen og flere andre var hos os. Stemningen var trykket. Efter 8-10 dages ”ferie” tog vi atter til København. Som så ofte før søgte vi ly hos direktør Peter Sørensen, Bellevue Strandhotel. Hans dør stod altid åben. Svigerfar stødte til. Flammen skulle til et vigtigt møde i Jylland. Inden han rejste, anbragte han sine våben under Citronens sygeseng. Det måtte være det sikreste sted, mente han - uvidende om, at disse våben ville blive brugt til Citronens sidste kamp.

14.oktober

Denne aften ringer det på døren til Strøm Teisens villa. Sygeplejersken lukker op. Tyskerne er der, de søger ejeren, som ikke er hjemme. Da Citronen (Jørgen) hører tysk tale, tror han, det er ham, de er ude efter. Han står op og bevæbner sig. Ved lyden af støvletramp der nærmer sig på gangen – skyder han. Kampen var ulige, men Jørgen, endnu syg og med få våben – egne og Flammens – forsvarede sig så modigt, at tyskerne måtte hente forstærkning fra den nærliggende Jægersborg Kaserne. Mange dræbte han, inden han kastede den sidste håndgranat. Gennemhullet faldt han om i haven.

Jørgen døde en heldedød.

Hans trofaste sygeplejerske slap under meget vanskelige forhold væk. Huset var skudt i brand. Hvem der bragte os budskabet, husker jeg ikke. Vi var lammede. Nu gik alting galt – mere skulle komme.

16. oktober kom Flammen hjem efter sin Jyllandsrejse. Meddelelsen om Jørgens død har han fået ved ankomsten til København. Rolig og fattet møder han os på hotellet. Vi talte om, hvor godt det var, at vi dagen efter skulle flytte til et hus i Holte. Vi så det som et lyspunkt og et skjul, men Flammen ville ikke med. Han ville tilbage til Jylland.

Næste dag, den 17.oktober,. gik med at gennemtænke og forberede denne plan. Det var først og fremmest Bent (Flammen) og sikkerheden for ham, det drejede sig om. Vi havde mistet Jørgen, min mands onkel og flere var hårdt sårede. Min svigermor sad i fængslet som gidsel - der måtte ikke ske Bent noget.

18. oktober.

Vi havde aftalt at tage ind til byen. Hver især havde noget at ordne. Bent havde møder. Formiddagen gik, men ved 13-tiden mødtes Bent og jeg i Nationalmuseets lille cafe, hvor vi spiste

en let frokost og følte os trygge. Vi vandrede rundt i de dejlige omgivelser og timerne gik. Vi havde en senere aftale, men tankerne var hos Jørgen.

Vi fordybede os i, hvad vi så, men pludselig begyndte Bent at tale om fremtiden. Bent var hotelejersøn. Vi kendte hans drømme havde hørt dem tit. Nu kastede han Alvoren, det der lurede, bort. Han drømte videre om det hotel han ville bygge. Det skulle helt igennem være godt og velindrettet, og med det smil, vi kendte så godt, sagde han – alle døre skulle være skydedøre, og den daglige dessert skulle være is-bombe.

Men det var galgenhumor. Under det glade smil lå alligevel tanken om nuet, sorgen over Jørgens død, og vel også uvisheden om hans egen skæbne. I disse timer, ved vi nu, var en række begivenheder i fuld udvikling. Gestapo havde afhentet nogle af vore kontaktpersoner. Hvad de blev pumpet for (eller beredvilligt fortalte), må vi formode, blev den lille brik, der fik Gestapos puslespil til at samles.

De var på sporet af Bent (Flammen).

Jeg husker som en biting, men dog med i billedet, at vi spiste gule ærter på hotellet om aftenen. Det var alles livret. Derefter gik Bent ud for at telefonere til en fælles ven på Strandvejen. Han kom tilbage med den besked, at vi alle skulle drikke kaffen der.

Det regnede voldsomt, vi tog en taxa.

Bent var våbenløs, Citronen havde forsvaret sig med alt, hvad han havde, men hos vennen var der råd og hjælp at hente. Derfor blev det skæbnesvangre møde aftalt. Vi var ved at bryde op, klokken var ca. 22. En rolig, men knugende aften var til ende. Vi forberedte os til at gå. Da lød en voldsom kimen på dørklokken. I den faretruende stilhed, der fulgte, så vi alle på hinanden. Vi vidste, hvad det betød. Vi tøvede. Så fulgte det første spark på døren, og det dødbringende råb "AUFMACHEN" lød ud i natten. Tiden var kostbar, i lange spring forlod Bent stuen og søgte tilflugt på første sal. Døren måtte åbnes, tyskerne sparkede, råbte og skreg. De hylede og skreg også, da de væltede ind i hall og stuer. Dødens alvor trængte alle uvedkommende tanker bort, og de samlede sig om Bent. Øjeblikket var kommet, hvor han ene, uden beskyttelse af nogen art, måtte tage sin tunge. Det eneste lille våben, han havde fået, lå i lommen på hans jakke, der hang på en stoleryg i stuen. Et forsøg på at flygte gennem et vindue mislykkedes. Det fremkaldte skyderi både ude og inde. Alt var én stor forvirring. Vært og værtinde, min svigerfar og min mand og jeg stod alle med oprakte hænder i hallen. På et tidspunkt blev Elsa (værtinden) og jeg med maskingevær i ryggen gennet op ad en loftstrappe til det flade tag. De ville sikre sig, at vi blev beskyttet først og som advarsel for dem, hvis der havde været sabotører på taget.

Men vi vidste, at der kun var en sabotør – Bent.

I disse øjeblikke, der føltes som timer, tog Bent sit liv. Pillen, han havde på sig, havde jeg få dage før hentet hos "Apotekeren".

Vidner til dette og det frygtelige skyderi var også vennens (værtens) to drenge. De var i seng, og jeg ser endnu for mig to par store barnejøjne, sorte af angst og rædsel, med dynen trukket op som et værn, medens vi blev tvundet op ad trappen.

Gestapo var ude efter det helt store bytte. De ønskede Bent levende. Den lange jagt var ved at være forbi. Hidtil havde Flammen snydt dem – ville han gøre det igen? Ja for sidste gang – allersidste gang. Midt i larmen og i visheden om, at man var ude af stand til at hjælpe, var Bent ene med sine sidste tanker – og den dræbende gift. Det var, som havde man ladet ham i stikken. Men pludselig fyldtes man af en underlig fred. Døden ville for Bent være en befrielse – et værn mod Gestapos pinsler og tortur.

Kære Bent.

Vi var selv hjælpeløse, men vore tanker samlede om dig. Det var, som man et kort sekund fik kontakt og en lille hilsen fra dig.

Et triumfskrig kaldte os tilbage til virkeligheden – de havde fundet dig. De enfoldige følte sig som sejrherre. I en sand krigsdans tog de dig ved benene ned ad trappen. Jeg ser det endnu for mig, hører den dumpe lyd af det kække hoveds fald mod hvert tæppebelagt trin. Du var bevidstløs. De smed dig foran mine fødder – de rallede.

De forsøgte at ophæve giftens virkning, men forgæves. Der på gulvet lå vor tapre kammerat, der stod os alle så nær, og hvem vi skyldte så meget.

Du var død.

Trods hans voldsomme død var hans træk rolige. En sidste følelse var, at han døde lykkelig. Blot ved at bøje mig kunne jeg have lukket hans øjne, men der var som en gabende afgrund imellem os. Gestapos maskinpistoler var rettet mod os alle, hindrede enhver menneskelig reaktion.

Det hele var i al sin gru så uvirkeligt, at den lammende sorg føltes som fred. En stille vidunderlig fred ved tanken om, at Bent nu var udenfor fjendens rækkevidde og ondskab. Han havde snydt dem for sidste gang. Denne følelse fulgte mig som en stor psykisk hjælp i tiden, der kom – i Vestre fængsel.